

OGÓLNE ZALECENIA DIETETYCZNE W TRAKCIE CHEMIOTERAPII

Podczas chemioterapii stosuje się dietę **wysokokaloryczną, wysokobiałkową**, a jednocześnie **łatwostrawną**.

Dieta powinna zawierać produkty ze wszystkich grup spożywczych Piramidy Żywieniowej:

- Produkty zbożowe (pieczywo, kasze, makarony, płatki śniadaniowe);
- Warzywa;
- Owoce;
- Mleko i jego przetwory (jogurt, kefir, maślanka, twaróg);
- Mięso, drób, ryby, wędliny, jaja;
- Tłuszcze (oliwa z oliwek, olej rzepakowy bezerukowy, lniany).

Odbudowę zniszczonych przez chemioterapię zdrowych komórek przyspieszy odpowiednia ilość pełnowartościowego białka. Źródłem białka są: **chude gatunki mięs (kurczak, indyk-bez skóry, cielęcina, chude gatunki ryb, chude wędliny i białko jaja kurzego, mleko i jego przetwory)**. Produkty będące źródłem białka powinny się znaleźć w każdym posiłku.

Zaleca się spożywanie w ciągu dnia 5 – 6 małych objętościowo posiłków o zwiększonej kaloryczności.

Sposoby zwiększania kaloryczności posiłków bez zwiększania ich objętości:

- Dodatek niewielkiej ilości (1 mała łyżeczka jednorazowo) masła, oleju lub oliwy do potraw podawanych na ciepło (zupy, kasze, ryż, ziemniaki, warzywa gotowane),
- Dodatek śmietanki do kawy, herbaty,
- Dodatek bitej śmietany do owoców, musów owocowych, galaretek, budyniów,
- Dodatek miodu do słodzenia napojów o temperaturze pokojowej, zup mlecznych,
- Dodatek pełnotłustych jogurtów, śmietany, mleka w proszku do zup, deserów, sosów,
- Dodatek jajka do sałatek warzywnych, zup, sosów, dozwolonych potraw z mięsa,
- Dodatek serów twarogowych do sałatek, sosów, kanapek,
- Dodatek orzechów i suszonych owoców do deserów.

Technika sporządzania potraw

Potrawy sporządza się metodą gotowania w wodzie, na parze, dozwolone są również potrawy pieczone w folii, w naczyniach żaroodpornych. Nie zaleca się natomiast spożywania **potraw smażonych**.

Posiłki powinny być urozmaicone i atrakcyjnie wyglądać.

Zwiększone spożycie **warzyw i owoców** (przynajmniej 500g dziennie) może częściowo uzupełnić straty witamin spowodowane wymiotami lub biegunkami. Jeśli nie ma przeciwwskazań najlepiej spożywać je na surowo, gdy jest to niemożliwe (owrzodzenia w jamie ustnej, biegunki lub umiejscowienie się nowotworu w przewodzie pokarmowym) warzywa i owoce należy spożywać w postaci gotowanej, przecieranej. Nasiona roślin strączkowych należy eliminować z diety wtedy, gdy nasilają niekorzystne objawy, jeżeli są dobrze tolerowane, można stosować niewielkie ich ilości.

Podczas chemioterapii u chorych może wystąpić nietolerancja mleka, potraw ze śmietaną, soków owocowych (zwłaszcza jabłkowego i winogronowego), słodkich ciast i deserów.

W przypadku wystąpienia biegunki należy wykluczyć z diety na pewien czas pokarmy wywołujące ten stan. Jeśli biegunka trwa dłuższy czas, należy zastosować dietę bezmleczną, bezglutenową, bezresztkową.

W czasie biegunek zaleca się potrawy z ryżu i z dodatkiem mąki ziemniaczanej. Dietę uzupełnia się płynami (herbata, woda, napar z czarnych jagód).

W razie zaparcia chory powinien zwiększyć ilość spożywanych płynów (woda, soki owocowe) i włączyć do diety owoce suszone (śliwki, morele, rodzynki).

W trakcie chemioterapii należy spożywać **buraki** (sok z buraków, kwas buraczany, koncentrat z buraków), które wzmagają wytwarzanie czerwonych krwinek, a także produkty bogate w żelazo (wątroba, szpinak).

W TRAKCIE CHEMIOTERAPII NIE NALEŻY SPOŻYWAĆ ALKOHOLU.

NA 2 GODZINY PRZED PLANOWANYM ZABIEGIEM CHEMIOTERAPII I TUŻ PO NIM NIE NALEŻY SPOŻYWAĆ POKARMU.

Produkty/potrawy dozwolone i zabronione w trakcie chemioterapii

Produkty/potrawy	Zalecane	Zabronione
Pieczycwo	Pieczycwo pszenne (chleb i bułki), graham, chleb chrupki, suchary.	Pieczycwo żytnie, razowe, z otrębami.
Dodatki do pieczywa	Masło, miękkie margaryny (kubkowe), twaróg chudy i półtłusty, serek homogenizowany, chude wędliny (drobiowe, szynka, polędwica), miód, jajka gotowane, omlet na parze, luźna jajecznica na parze, marmolada, w ograniczonych ilościach ryby wędzone.	Sery topione, sery dojrzewające, pleśniowe, tłuste wędliny, jaja smażone, smalec, kaszanka, boczek, pasztetowa, salceson, konserwy mięsne i rybne.
Napoje	Słaba herbata, słaba kawa (w ograniczonych ilościach), kawa zbożowa na mleku, herbaty ziołowe, owocowe, herbata zielona, woda mineralna niegazowana, jogurt, kefir, maślanka, soki owocowo – warzywne, mleko, koktajle mleczne	Mocna herbata, mocna kawa, kakao, wody gazowane, słodkie napoje gazowane (Pepsi, Coca – cola), czekolada, Alkohol
Zupy i sosy	Mleczne, owocowe, pomidorowa, krupniki, ziemniaczana, koperkowa, barszcz czerwony; w ograniczonych ilościach: chudy rosół, kalafiorowa, pieczarkowa, ogórkowa, zupy na wywarach jarzynowych podprawiane zawiesiną. Sosy łagodne, cytrynowy, koperkowy, potrawkowy, pomidorowy, jarzynowy, podprawiane zawiesiną	Na wywarach mięsnych, kostnych, grzybowych, zasmażane, pikantne, z kapustą, z nasionami roślin strączkowych. Sosy na mocnych wywarach mięsnych, kostnych, grzybowych, pikantne, zasmażane
Dodatki do zup	Drobne kasze, lane ciasto, ziemniaki, makaron nitki, ryż, grzanki, bułki.	Nasiona strączkowe, kluski kładzione, grube makarony.
Mięso, drób ryby, potrawy mięsne	Mięsa gotowane: chuda cielęcina, młoda wołowina, królik, indyk, kurczak, pulpety z wyżej wymienionych mięs, mięso pieczone w folii, pergaminie, duszone bez wcześniejszego obsmażania; Chude ryby: dorsz, pstrąg, sandacz, flądra, mintaj, w ograniczonych ilościach: śledź, morszczuk, sardynka.	Smażone, duszone, pieczone w sposób tradycyjny, baranina, gęsi, kaczki, węgorz, tłusty karp, leszcz.
Potrawy półmięsne i bezmięsne	Risotto, warzywa nadziewane mięsem, makaron zapiekany z mięsem, lane kluski, pierogi leniwe, kluski ziemniaczane, naleśniki z serem, makaron nitki, zapiekanki z mięsa i warzyw, zapiekanki z warzyw.	Bigos, fasolka po bretońsku, potrawy smażone na tłuszczu (placki ziemniaczane, kotlety ziemniaczane, krokiety).
Warzywa i potrawy z warzyw	Młode, soczyste warzywa, gotowane, przetarte, oprószane: marchew, cukinia, dynia, kabaczki, pietruszka, patisony, seler, pomidor bez skóry, buraki, szparagi, sałata zielona, w ograniczonych ilościach: warzywa w postaci drobno startych surówek, groszek zielony, fasolka szparagowa.	Warzywa kapustne, cebula, czosnek, pory, ogórki, rzepa, kalarepa.

Owoce	Maliny, truskawki, jeżyny, cytrusowe, banany, morele, brzoskwinie, jabłka pieczone	Śliwki, wiśnie, czereśnie, owoce niedojrzałe.
Desery	Kompoty, soki, galaretki, kisiele, musy, biszkopty, przeciery z owoców gotowanych lub pieczonych	
Przyprawy	Sok z cytryny, kwasek cytrynowy, cukier, sól, pietruszka zielona, koperek, majeranek, ocet winny, pieprz ziołowy, vegeta, bazylia, melisa, tymianek, kminek, estragon.	Ostre: pieprz, chili, curry, musztarda, gorczyca, ocet.

ZALECENIA W TRAKCIE RADIOTERAPII

W trakcie radioterapii ma zastosowanie dieta lekkostrawna, wykluczająca potrawy ciężkostrawne, tłuste, surowe mleko, surowe warzywa i owoce, napoje gazowane, soki, ostre przyprawy (szczególnie ma to znaczenie w przypadku naświetlań brzucha i okolic miednicy).

- Podobnie jak w chemioterapii, należy zwiększyć ilość posiłków (5 –6), zmniejszając ich objętość.
- Zwiększeniu podlega ilość podaży pełnowartościowego białka, którego źródłem są: chude mleko, chude sery twarogowe, fermentowane przetwory mleczne, chude drobiowe mięso, mięso z królika, ryby morskie, niewielka ilość jaj.
- Ponad połowę dziennego zapotrzebowania na energię powinny stanowić węglowodany złożone pochodzące z pełnoziarnistych produktów zbożowych, warzyw, ziemniaków, nasion roślin strączkowych.
- Należy zwiększyć ilość spożywanych warzyw, podawanych w takiej postaci, w jakiej będzie tolerował chory – gotowane, przecierane, w postaci soków, sałatek, surówek.
- Dietę należy wzbogacić w owoce, zwłaszcza zawierające dużo witaminy C, owoce pomarańczowe i ciemnoróżowe (świeże, suszone).
- Ograniczeniu podlega spożycie tłuszczów. Źródłem zalecanego tłuszczu są: oliwa z oliwek, olej rzepakowy bezerukowy, lniany, ryby, chude mięso drobiowe bez skóry.
- W sytuacji, kiedy mięso jest źle tolerowane, można je ugotować, zmielić i dodawać do potraw.
- Ilość spożywanych płynów powinna wynosić 2 – 2,5l w ciągu dnia, należy je podawać godzinę po posiłkach i pomiędzy nimi, aby nie spowodować szybkiego nasycenia i uczucia pełności w żołądku.
- Dietę można uzupełnić orzechami, nasionami słonecznika i dyni.

Z DIETY WYKLUCZYĆ NALEŻY: produkty mocno solone, marynowane, wędzone, smażone, alkohol, kawę naturalną, napoje gazowane, słodczyce, margaryny, produkty tłuste.

Często naświetlaniom towarzyszą zaburzenia łaknienia, zaburzenia odczuwania smaku i zapachu, nudności, wymioty, biegunki, problemy z połykaniem i suchość w jamie ustnej.

- Zaburzenia odczuwania smaku można złagodzić przez podawanie choremu produktów kwaśnych,
- Do potraw, które wydają się gorzkie można dodać niewielką ilość miodu lub suszonych/świeżych owoców,
- Mięso i ryby można doprawić sokiem ananasowym lub sosem sojowym,
- W przypadku odczuwania metalicznego posmaku w ustach należy często płukać usta i myć zęby po każdym posiłku,
- Pomocne w łagodzeniu odczuwania nudności i wymiotów są leki przeciwwymiotne, które może przepisać lekarz prowadzący,
- Dietę chorego można uzupełnić gotowymi odżywkami przemysłowymi.